

СКЛАДНІ КОМПЛЕМЕНТНІ КОНСТРУКЦІЇ У РАНЬООНОВОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Тугай О.М.,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053

o.tuhai@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0001-9831-2288

У пропонованій статті проаналізовано особливості синтаксичної сполучуваності фінитних комплементів дієслів волевиявлення у складних конструкціях у синхронії. Окреслено шляхи породження that/wh-корелятивів підрядного зв'язку в позиції вершини специфікатора [Spec, CP] функціональної проекції CP. Доведено, що CP утворює самостійну фразу комплементайзера для розширення функціонування лексичної проекції VP матричного дієслова. Основні граматичні категорії та синтаксичні функції вбудованих у конструкції вищого рівня фінитних комплементарних клауз визначаються як непрямі ствердження, директиви або питання у функції прямого об'єкта та комплемента. Залежно від семантики суперординарного дієслова прояву волі встановлено декларативний та інтерогативний типи субординативних речень.

Ключові слова: фінитний комплемент, складна комплементна конструкція, маркери підрядного зв'язку, непрямий директив, непряме ствердження, непряме питання, декларативна / інтерогативна залежна клауза.

Тугай А.Н.

Сложные комплементные конструкции в ранненовоанглийском языке

В представленной статье проанализированы особенности синтаксической сочетаемости финитных комплементов глаголов волеизъявления в сложных конструкциях в синхронии. Обозначены пути генерации that/wh-корелятивов подчинительной связи в позиции вершины спецификатора [Spec, CP] функциональной проекции CP. Доказано, что CP образует самостоятельную фразу комплементайзера для расширения функционирования лексической проекции VP матричного глагола. Основные грамматические категории и синтаксические функции встроённых в конструкции высшего уровня финитных комплементарных клауз определяются как косвенные утверждения, директивы, вопросы в функции прямого объекта и комплемента. В зависимости от семантики суперординарного глагола проявления воли установлены декларативный и интерогативный типы субординативных предложений.

Ключевые слова: финитный комплемент, сложная комплементная конструкция, маркеры подчинительной связи, непрямой директив, косвенное утверждение, косвенный вопрос, декларативная / интерогативная зависимая клауза.

O. Tuhai

Complex complement constructions in Early Modern English

The paper deals with the main peculiarities of syntactic compatability within matrix volitional verbs finite complements of complex constructions in the framework of generative syntax within the Minimalist Program of N. Chomsky using the leading transformational rules such as projection principle, a-movement. The article outlines the ways of that/wh-correlatives origin inside subordinate relationship in the head-specifier location in [Spec, CP] of the functional projection CP. We postulate generation and contact location of embedded finite clauses directly after principal clauses by way of that/wh-element movement up left where its landing site occurs to be the clausal complement specifier [Spec, CP] occupying the head place of the functional projection CP which c-commands over the whole complement and its internal constituents in the node of a complementizer phrase. The article provides special fundamental arguments for proving that CP forms an independent complementizer phrase for expanding of the matrix verb VP lexical projection function. The paper considers main grammatical categories and syntactic functions of subordinate finite clauses embedded in constructions of higher level as indirect statements, directives or questions in the function of a direct object and a complement. Special attention is focused on defining finite sentencial complements types as declarative and interrogative ones depending on the semantics of the principal verbs of willing. Namely, we distinguish subordinate type clauses as: 1) a declarative type that actualizes indirect statements (hope, intend, resolve, persuade, promise, warn) and indirect directives (ask, beg, charge, appoint, require, command, instruct, order) of volitional predicates; 2) an interrogative type that realizes indirect questions of ask,

advise, choose, promise, instruct predicates. The choice of a complementizer also influences on the grammatical category of an embedded sentential complement. Hereby, conjunction that preferably introduces a declarative type whereas wh-correlative points to the interrogative categorial function of a finite content clause.

Key words: *finite complement, complex complement construction, markers of subordinate relationship, indirect directive, indirect statement, indirect question, declarative / interrogative subordinate clause.*

Вступ. На сьогодні дослідження синтаксичних відношень особово-дієслівних комплементів, а також розташування маркерів підрядного зв'язку у складних реченневих утвореннях займають провідне місце в когнітивній лінгвістиці та історії розвитку англійської мови. Особливого значення набуває маркування додаткових фінітних клауз у процесі синтаксичного аналізу складнопідрядних речень у ранньоновоанглійському періоді. Інвентар засобів оформлення підрядного зв'язку у цей період відображається певними лексичними одиницями та відзначається диференційними ознаками локації у процесі свого генерування. Загальноприйнятими елементами вводу субординативних речень у сучасній англійській мові виступають *that/wh*-релятивні маркери зв'язку, які з розвитком англійської мови набували певних ознак відносності та у процесі реграматизації вже у ранньоновоанглійській мові виявляли тенденцію до введення додаткових речень у постпозиції дієслів.

У сучасних філологічних студіях увага лінгвістів все більше зосереджується на дослідженнях історичної когнітивної лінгвістики у фреймі генеративної граматики та окресленні процесу генерування різноманітних граматичних аспектів та явищ у різних мовах світу. Незважаючи на широке коло досліджень у царині порушеної проблематики комплементів, на наш погляд, недостатньо висвітленими залишаються питання генерування фінітних комплементів та визначення їхнього граматичного категоріального статусу у світлі трансформаційного синтаксису у синхронному аспекті історичної лінгвістики.

Об'єкт розвідки складають складні комплементні конструкції із дієсловами волевиявлення. **Предметом** дослідження є комплементарні фінітні речення, що вводяться *that/wh*-корелятами. Матеріалом аналізу слугують тексти різних жанрів із корпусу творів письменників ранньоновоанглійської мови, таких як В. Шекспір, Т. Міддлтон, Дж. Мільтон.

Актуальність дослідження визначається необхідністю комплексного аналізу внутрішніх контентних клауз у складнопідрядних утвореннях із маркерами підрядного зв'язку після дієслів волевиявлення у царині генеративної граматики в історичній перспективі з огляду на певні синтаксичні та семантичні показники, що детермінують встановлення відповідного типу комплементарного речення.

Метою статті є семантико-синтаксична характеристика фінітних комплементарних клауз із корелятивними частками підрядного зв'язку у складних структурах із дієсловами прояву волі у текстах ранньоновоанглійської мови. Досягнення мети розвідки передбачає реалізацію наступних **завдань**: 1) окреслити породження релятивних часток субординативних контактних клауз; 2) встановити особливості синтаксичного маркування фінітних комплементів; 3) визначити синтаксичні функції підрядних речень; 4) з'ясувати граматичний категоріальний статус вбудованих залежних клауз.

Критичий огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез тощо. В історичній англістиці вагомий внесок у розгляд досліджень комплексних речень фінітної та нефінітної комплементів зробили вітчизняні науковці. Так, деякі аспекти зазначеної проблеми порушено в сучасному українському мовознавстві стосовно контактного розміщення особово-дієслівних речень у складних конструкціях в діячності (І.Р. Буніятова, Л.П. Калитюк, О.І. Кхелі), нефінітної інфінітивної комплементів в синхронії (Т.В. Криворучко, І.Є. Снісаренко), функціонування підрядних речень у діячності (Г.М. Задільська). Вагомий доробок зроблено у розпрацюванні питань вживання підрядних речень (Ю.П. Бойко) та структур вторинної предикації в сучасній англійській мові (І.Д. Карамишева).

На сьогодні західним мовознавством розробляється ідея фінітних та нефінітних комплементних клауз у межах традиційної функціональної граматики (Т. Фанего, Дж. Руданко, О. Петрова, Р. Хаддлстоун). В історичних студіях такі провідні лінгвісти, як О. Фішер, Л. Кельнер, Д. Кастовський, М. Ріссанен, М. Харуко, М. Горлач, В. Ярцева, зосереджували свою увагу на обговоренні варіативних зрушень структурних, функціональних особливостей комплементарних утворень принципальних речень. Дослідженням загальних положень генеративного синтаксису присвятили свої численні праці Н. Хомський, Р. Фрейдін, Е. Редфорд, Л. Хегман, Е. Карні, Д. Катал та інші науковці.

На нашу думку, потребує перевірки та уточнення низка гіпотез стосовно генерування окремих компонентів додаткового речення ранньоновоанглійської мови, що обумовлює їхню відповідну локацію у системі підрядного сполучення. Так, вимагає перевірки гіпотеза породження *that/wh*-корелятивних часток у позиції

вершини специфікатора [Spec, CP], а також концепція визначення функціональних проєкцій CP як самостійних незалежних додаткових клауз.

Методологія дослідження. Основними підходами вивчення досліджуваної проблематики є структурно-семантичний та трансформаційно-генеративний методи. Структурний аналіз використовується для виокремлення певних синтаксичних одиниць у висловленні, визначення форм синтаксичного зв'язку та поверхневої структури речення. Семантичний підхід зорієнтований на встановлення типології фінітних комплементарних речень залежно від семантики матричного дієслова. Генеративний аналіз уможливує окреслення породження фінітних комплементів шляхом застосування трансформаційних правил для визначення релевантної структури складного речення в динамічній синхронії.

Результати дослідження та обговорення. Інтерпретація формально-синтаксичної організації речення виходить з розуміння останнього як формальної реченнєвої моделі (схеми, конструкції, конструкта), що репрезентує суттєві риси складноструктурованих явищ [1, 82]. Сучасна лінгвістика дотримується думки, що складне речення формується відповідним синтаксичним зв'язком, де форма, семантико-синтаксичні відношення та ієрархія зв'язків є його засадничими ознаками [3, 33]. Одиницею вищого ярусу синтаксичного рівня є складне речення, яке реалізується у двох корелятивних категоріях, власне складно-сурядному (паратаксісі) та складнопідрядному (гіпотаксісі). Історичний синтаксис постулює, що розвиток складного речення йде від паратаксісу до гіпотаксісу по лінії подальшого вдосконалення підрядних (субординативних) зв'язків. Паратаксіс, як дещо простіший спосіб граматичного зв'язку, є попередником підрядності й, безперечно, основою для розвитку останнього [8, 64].

В історичних студіях складна комплементация розглядається в контексті походження гіпотаксісу у германських мовах. Історичний підхід до визначення комплексного речення та клаузи дозволяє припустити, що у давньоанглійській мові особово-дієслівні та неособово-дієслівні клаузи були синтаксичними та семантичними еквівалентами [13, 35]. У давніх германських мовах просте речення функціонувало семантично як еквівалент складного із автономними атрибутивними конструкціями та граматично оформленим складнопідрядним цілим. Першоосновою гіпотаксісу у давній період є паратаксіс, розвиток якого відбувався поступово із первісно незалежних простих речень, які у процесі еволюції об'єднувалися причинно-наслідковим сполучниковим зв'язком [2, 9–10]. В основу типологічної класифікації давньогерманських мов покладено критерій V-2 обмежувача або розміщення дієслова в другій позиції, який використовують для відокремлення головного речення від підрядного [3, 101].

Система підрядних сполучників, яка утворилася у середньоанглійському періоді, отримує своє уточнення в XVI столітті [11, 97]. У середньоанглійській мові загальним релятивним сполучником був *that*-корелят, але у пізньому її періоді (late Middle English) через його багатofункціональність як комплементаризера, вказівного та відносного займенника інтерогативні прономінали, такі як *which*, *whose*, *whom*, і згодом *who*, почали вживатися як релятивні сполучники, і вже до 1700 року релятивна займенникова система виглядала дуже подібною до сучасного варіанта англійської мови [17, 188].

Цікавою для аналізу складних реченнєвих утворень є концепція Н. Хомського про те, що у мовах із другою ядерною позицією (*V-second languages*) V дієслово піднімається до позиції C, як й інші фрази, що піднімаються до позиції [Spec, CP] у матричних клаузах. Цей феномен пересуви прослідковується як у питальних конструкціях із питальними словами, так і в додаткових декларативних клаузах та непрямих питаннях, що вбудовані у вищій структурі із *that/wh*-маркерами, які також пересуваються до [Spec, CP] [14, 50].

Синтаксичне маркування комплементарних речень окреслюємо у термінах основних правил генеративної граматики розширеної стандартної теорії Програми мінімалізму (принципу розширеної проєкції, принципу збереження структур, теорії пересуви, теорії слідів), що уможливує окреслення шляхів породження елементів субординативного відношення для пояснення синтаксичних та семантичних зрушень у складних конструкціях ранньоновоанглійського періоду [6, 4]. І висуваємо гіпотезу про породження основних *that/wh*-корелятивних часток підрядного зв'язку в позиції вершини специфікатора [Spec, CP] у складних реченнях із фінітними комплементами дієслів волевиявлення.

У термінах генеративного синтаксісу постулюємо утворення та контактне розміщення вставних декларативних та інтерогативних клауз шляхом пересування (*a-movement*) *that/wh*-конституента ліворуч, де його посадковим майданчиком виявляється позиція специфікатора клаузального комплемента [Spec, CP], займаючи місце вершини функціональної проєкції CP, яка головує над комплементом та його внутрішніми конституентами у вузлі комплементної фрази.

Згідно теорії фразових структур Ікс-штрих формату, всі синтаксичні структури є ендосентричними, конституенти яких є лексичними та функціональними проєкціями відповідних вершин. Клас англійських комплементаризерів відноситься до функціональної категорії, тоді як англійські дієслова складають лексичну категорію. Відповідно, *that/wh*-елементи виступають функціональними вершинами, а дієслова — лексичними вершинами. Клаузи виявляються розширеними проєкціями дієслів та позиціонуються як проєкції лексич-

них вершин, що доповнюються та розширюються за допомогою проєкцій функціональних вершин, тобто комплементарів [Spec, CP], та комплементарних речень [19, 406–407]. Таким чином, функціональні вершини не містять описового контенту, не впливають на аналіз подій всередині комплементарного речення, але вони можуть обирати статус вбудованої клаузи. Лексичні вершини обумовлюють вибір комплементаризера, який формує граматичну категорію додаткового речення.

Релевантність даної теорії стосовно нашої гіпотези перевіряємо на прикладах вибірки із текстів ранньоновонанглійського періоду. З корпусу творів видатних корифеїв пера ранньоновонанглійської мови В. Шекспіра, Т. Міддлтона та Дж. Мільтона нами засвідчені реченнєві утворення із дієсловами волевиявлення із семантикою бажання, інтенції, наказу, такі як: *hope, intend, command, desire, wish, promise, require*, які обирають декларативне *that*-фінітне речення, та дієслова прояву волі вирішення та прохання, такі як: *choose, ask, determine, instruct* із *wh*-сполучниками, що вводять інтерогативну клаузу.

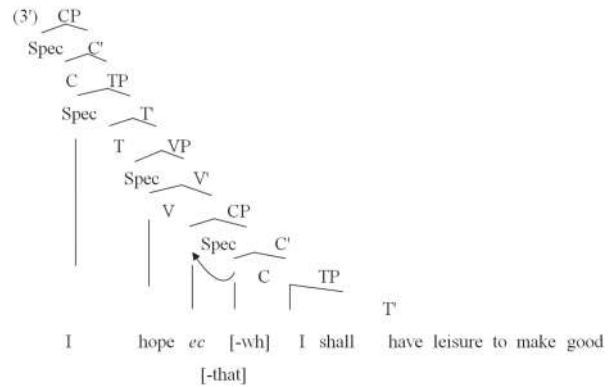
Для перевірки правильності граматичного статусу та фонологічного озвучення речень проаналізуємо наступні приклади.

- (1)
Antihpolus of Syracuse: "I hope I shall have leisure to make good".
 (Shakespeare, *The Comedy of Errors*, v, i, 375)

- (2)
Gloucester: "He doth intend she shall be England's queen".
 (Shakespeare, *King Henry VI*, Part I, v, i, 45)

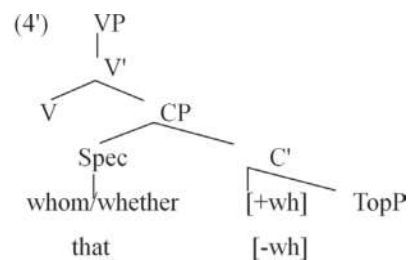
У прикладах (1), (2) визначаємо, що комплементарні речення приєднуються до головних предикатів *V hope, V doth intend* асиндетично, без поєднувального елемента, який реалізується імпліцитно. У межах генеративного підходу асемантичність комплементаризера стверджується в тому, що він не генерується в глибинній структурі, а з'являється в конструкції як результат трансформаційних правил [5, 104–105]. Відзначимо, що в теоретичному синтаксисі складних конструкцій додаткові фінітні речення без будь-якого поєднувального сполучника синтаксисти окреслюють як клаузи без *that*-частки (*that-less clauses*). Розробники даного підходу (Д. Песетський, Н. Хорнштайн, Д. Лайтфут) дотримуються тези про те, що нульові *that* комплементаризери вимагають певного управління на фонологічному поверхневому рівні та виступають трасою або слідом синтаксичного пересуву в структурній будові складнопідрядного речення [16, 27].

Схема (3') експлікує модель породження імпліцитного маркера (*that*):

У схемі (3') прослідковуємо лексичну проєкцію VP із дієсловом-вершиною *hope* та функціональну проєкцію CP, вершина якої виявляється незаповненою (*ec*) та зазначається як порожня категорія (*empty category*). На лексичному рівні вершина V *hope* дієслівної фрази VP маркує додаткове речення CP сполучником *that*, який реалізується імпліцитно у позиції [C', C] із інтерогативною ознакою [-wh] та пересувається догори вліво у [Spec, CP] для вираження на поверхневому рівні. Відповідно, проєкція CP обирає декларативну ознаку [-wh] іллокутивної сили висловлення з імпліцитним змістом [-that], що визначає фінітність і декларативний статус комплементарної клаузи CP по відношенню до матричного дієслова V *hope*.

У генеративному синтаксисі інтерогативні або декларативні ознаки додаткових речень із позначками [+wh]/[-wh] відповідно первинно закодовані у [C', C] комплементарної фрази CP. У вбудованих додаткових реченнях *wh*-пересув здійснюється у вищій позиції специфікатора проєкції [Spec, C] для призначення останній інтерогативної ознаки [+wh], яка розташована у [C', C] та вже реалізована при обранні дієсловом певного типу CP. Обрана ознака C [+wh] ліцензується або експліцитним комплементаризером або відношенням вершини-специфікатора із *wh*-фразою, яка після операції озвучення отримує дану ознаку. Отже, *wh*-елемент пересувається догори ліворуч у [Spec, CP] для свого фонологічного вираження. Схема (4') показує пересув *wh*-комплементайзера для перевірки інтерогативної ознаки [19, 524–525]:

Додамо, що топікалізація вказівного займенника *that*, який маркує топік додаткового речення — це пересув конститuenta речення як носія вже відомої інформації (декларативної ознаки) ліворуч [7, 95].

Поверхневу структуру речень (1), (2) можна репрезентувати як:

(5) [CP [C' [TP [T' I [VP [V' hope [CP [C' [Spec [-that] [C [-wh] [TP [T' I shall have leisure to make good]]]]]]].

(6) [CP [C' [TP [T' He [VP [V' doth intend [CP [C' [Spec [-that] [C [-wh] [TP [T' she shall be England's queen]]]]]]].

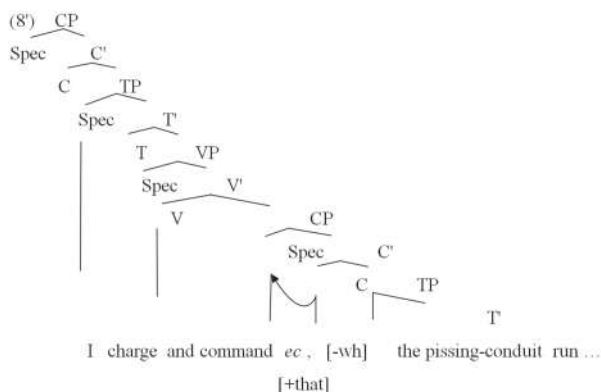
У прикладах (5), (6) визначаємо фонологічне озвучення нульових комплементарів *that* у локації [Spec, CP] із позначкою [-that] імпліцитною декларативною ознакою та [-wh] як нульову інтерогативну ознаку.

У реченні (7) комплементар *that* виражений експліцитно [+that] та первинно розташований у [C', C] функціональної проекції CP.

(7) *Jack Cade: "And here, sitting upon London-stone, I charge and command that, of the city's cost, the pissing-conduit run nothing but claret wine this first year of our reign".*
(Shakespeare, *King Henry VI*, Part II, iv, vi, 2-3)

У схемі (8') речення (7) прослідковуємо незаповнену порожню категорію *es* у позиції комплементару. Застосовуємо трансформаційну операцію пересуви сполучника *that* вліво для його озвучення та відтворення релевантної структури речення. Експліцитний комплементар *that* із нульовою інтерогативною ознакою [-wh] переміщується із позиції його кодування [C', C] до локації [Spec, CP] із позначкою [+that] як фонологічно вираженої декларативної ознаки речення. Матричні дієслова *charge*, *command* із вольовою семантикою наказу обирають наявний сполучник *that* для маркування комплементарного топіка CP.

Схема (8') репрезентує породження експліцитного комплементару *that* у позиції специфікатора [Spec, CP].

Поверхнева структура речення (7):

(9) ... [CP [C' [TP [T' I [VP [V' charge and command [CP [C' [Spec [+that], ... [C [-wh] [TP [T' the pissing-conduit run nothing but claret wine this first year of our reign]]]]]]].

Отже, дієслова волевиявлення наказової семантики обирають експліцитні або імпліцитні *that* сполучники, які маркують топік CP у позиції [Spec, CP] після операції озвучення їхньої декларативної ознаки [-wh], яка первинно закодована у [C', C], що обумовлює декларативний статус субординативних клауз. Головні дієслова керують проекцією CP та узгоджуються зі специфікатором.

Аналіз наступних комплементарних інтерогативних речень із *wh*-корелятами становить інтерес у нашому дослідженні з огляду на структурне розташування у процесі породження *wh*-елементів субординативного зв'язку речень із дієсловами волевиявлення. Слідом за Л. Хегман, ми застосовуємо фільтр комплементару генеративного синтаксису [20, 383], коли експліцитно виражена *wh*-фраза займає позицію специфікатора Spec у функціональній проекції CP, вершина C CP клаузи не повинна домінувати над наявним комплементаром, позицію якого може заповнювати тільки один елемент. Ця умова задовольняється при застосуванні операції пересуви *wh*-сполучника в термінах теорії принципів та параметрів (правило *a*-переміщення). Додамо, що у вбудованих питальних клаузах *wh*-фраза не може залишатися у внутрішній базовій позиції, а повинна пересуватися в ініціальну [Spec, CP] [19, 174]. Дані постулати ми можемо підтвердити і прослідкувати в наступних схемах поверхневого рівня (12'), (13') речень (10), (11) ранньоніовоанглійської мови із дієсловами волевиявлення *choose*, *ask*.

(10) *Portia: "I may neither **choose** whom I would nor refuse whom I dislike".*
(Shakespeare, *The Merchant of Venice*, i, ii, 25)

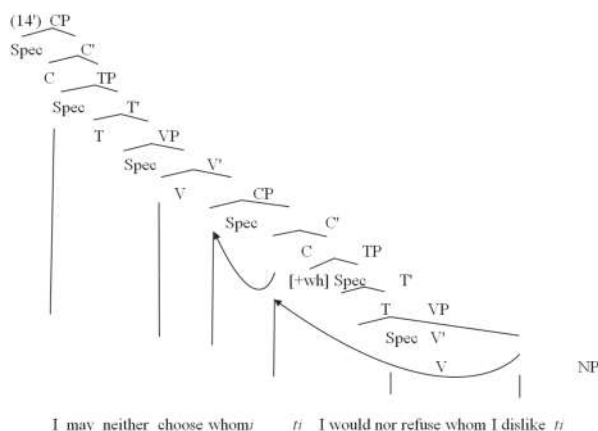
(11) *Elbow: "I beseech you, sir, **ask** him what this man did to my wife".*
(Shakespeare, *Measure for Measure*, ii, i, 149)

(12') I may neither choose [CP [C' [Spec [+whomi] [C *ti* [+wh] [TP [T' I would nor [VP [V' refuse whom I dislike [NP *ti*]]]].

(13') I beseech you, sir, ask him [CP [C' [Spec [+whati] [C *ti* [+wh] [TP [T' this man [VP [V' did to my wife [NP *ti*]]]].

У схемах (12'), (13') експліцитно виражені комплементаризери *whom*, *what* породжуються у позиції об'єкта [NP, VP] дієслів *refuse*, *did* додаткового речення. Для фонологічного вираження вони переміщуються ліворуч догори, залишаючи трасу *ti*, спочатку у [C, C'] вершини клаузи CP, потім у позицію специфікатора [Spec, CP], де цей посадковий майданчик виявляється остаточною для комплементаризерів, оскільки вершина C не може керувати цілою клаузою. Відношення між породженими комплементаризерами та їхніми слідами визначаємо як антецедентне керування [4, 43], де антецеденти головує над своїми анафорами. Вершина C додаткового речення CP не отримує функцію керування, яку вже імплементують *wh*-сполучники у позиції специфікатора та не маркує останнє. Отже, *wh*-маркери генеруються у [Spec, CP] та керують синтаксичною поведінкою своїх слідів NP *ti*.

У схемі (14'), яка репрезентує породження *wh*-комплементаризерів у комплексних реченнях із додатковою інтерогативною клаузою, прослідковуємо, що інтерогативна нижча клауза CP головується вершиною C, властивості якої фільтруються максимальною проекцією CP. Релятивна ознака субординативних речень кодується у [C, C'] як позитивна [+wh] та озвучується у поверхневій структурі у [Spec, CP] прикладу (10) як [+whom], що обумовлює інтерогативний граматичний статус вбудованого речення.

Наступні приклади складних речень із такими дієсловами прояву волі, як *ask*, *determine*, *instruct*, виявляють схожі структурні ознаки породження *wh*-корелятивів для введення додаткових інтерогативних клауз:

(15)
King John: "I shall indue you with: meantime but ask What you would have reform'd that is not well".
 (Shakespeare, *King John*, iv, ii, 43–44)

(16)
Hastings: "Hath the Prince John a full commission, In very ample virtue of his father, To hear

and absolutely to determine Of what conditions we shall stand upon?"

(Shakespeare, *King Henry IV*, Part II, iv, i, 162–165)

(17)
Old Athenian: "Our own precedent passions do instruct us What levity's in youth".
 (Shakespeare, *Timon of Athens*, i, i, 134)

Даний синтагматичний аналіз функціонування сполучників комплементарного зв'язку у фреймі трансформаційної породжувальної граматики підтверджує граматичну релевантність формування, вживання та існування додаткових реченневих утворень із дієсловами прояву волі у зазначеному періоді.

У межах аналізу мовного матеріалу однією з провідних характеристик є аналіз фінітних залежних клауз або комплементарних речень у функціональному та синтаксичному аспектах. У сучасних мовознавчих граматиках синтаксисти характеризують функції субординативних клауз як прямих об'єктів та об'єктних комплементів, що пояснюється виокремленням представлених клауз як номінативних додаткових речень, які виявляють синтаксичні та функціональні схожості з іменними фразами [23, 1047; 5, 8]. Термін «комплемент» був запозичений із генеративної граматики на початку 70-х рр. минулого століття та є ширшим за традиційний термін «додаток», який використовується для позначення виключно граматичної функції. У синтаксичних студіях комплемент (C) детермінують як фразу, що безпосередньо пов'язана із головним словом (head) синтаксичної групи незалежно від його приналежності до лексичної категорії іменника, дієслова, прикметника або прийменника [3, 58]. Термін «об'єктний комплемент» суголосний із терміном «додаток», який не є частиною присудка, а здебільшого розглядається як другорядний член речення, який називає об'єкт (суб'єкт), на який спрямована дія, названа значеннєвим дієсловом [9, 12]. Відповідно, підрядне додаткове речення можна розглядати не тільки як клаузу та компонент складнопідрядного речення, а також окреслювати як об'єкт складової частини простого речення.

Значимо, що дієслова прояву волі із фінітними *that*-клаузами поділяються на такі, що вводять непряме ствердження або директиви, тоді як *wh*-клаузи семантично відповідають питальним реченням, залишаючи прогалину невідомої інформації, яка закодована в *wh*-елементі, а отже, вводять непрямі питання [23, 1051]. Таким чином, додаткові речення із комплементаризерами *that/wh*- можна розподілити за типом висловлення на непрямі ствердження із такими дієсловами волевиявлення, як *hope*, *intend*, *resolve*, *persuade*, *promise*, *warn*, непрямі директиви, що можуть

бути представлені дієсловами *ask, beg, charge, appoint, require, command, instruct, order*, непрямі питання, які субкатегоризують предикати *ask, advise, choose, promise, instruct*.

Традиційна теорія граматики постулює той факт, що субординативне речення із непрямим ствердженням містить індикативне дієслово, тоді як дієслово непрямого директива може реалізуватися як в індикативі, так і в презентному або аналітичному суб'юнктиві із гіпотетичним (putative) *should* [23, 1212–1213]. Мовний матеріал ранньоновоанглійської мови не виявляє чіткого розмежування вживання непрямих стверджень тільки в індикативі та директиві виключно в одному із суб'юнктивних способів, а граматичний показник предикатів непрямих питань також може варіюватись у межах контексту текстів цього періоду.

Відповідно, залежно від компонентів синтаксичної комплементарності головні синтаксичні функції та статус комплементарних додаткових речень у текстах ранньоновоанглійської мови визначаємо наступним чином:

1. Фінітні *декларативні* контентні клаузи як непрямі ствердження, директиви у функції прямого об'єкта: моделі *SVOd(that-finite clause)* та *SVOi(NP)Od(that-finite clause)* зі статусом внутрішнього дієслівного комплемента.

2. Фінітні *інтерогативні* контентні клаузи як непрямі питання у функції прямого об'єкта: моделі *SVOd(wh-finite clause)* та *SVOi(NP)Od(wh-finite clause)* зі статусом внутрішнього дієслівного комплемента.

Нагадаємо, що у теорії становлення та розвитку складнопідрядного речення залежні клаузи можуть приєднуватися до принципальних або головних речень як асиндетично, без будь-яких поєднувальних елементів, так і синдетично, за допомогою субординаторів або комплементарних зерів на кшталт *that, as if, because, who, which, how* тощо [10, 19]. Дані типи оформлення гіпотаксису маркуються семантично в залежності від модальної пропозиції головного предиката.

У ранньоновоанглійській мові корелятивні сполучники *that, who, what, which* вживалися здебільшого як релятивні маркери для позначення додаткових характеристик антецедента або прономінальних фраз [12, 176–177]. При поєднанні головної та залежної клауз дані сполучники виявляються як кон'юнкціональні афікси із підсилюючою релятивною силою. Вживання французької форми *that* “*par ce que*” у значенні «*by that* — вказівний, *that* — релятивний займенник» також вплинуло на функціонування цього корелята у функції кон'юнкціонального афікса [12, 196–198]. Інші сполучники підрядного зв'язку *wh*-елементи на кшталт *whom, whose, who, what, which* у XII–XIII століттях середньоанглійського періоду вживаються недостатньо часто, їх функціонування дуже рідке та обмежене. У XIV сто-

літті сполучниковий маркер *that* ще вживається як звичайний відносний, але вже у XV столітті він починає витіснятися корелятом *which* [18, 92].

Слід зазначити, що при визначенні типу комплементарної клаузи вважаємо доцільним враховувати семантику дієслів волевиявлення. Адже кожен семантичний тип дієслів містить загальний елемент значення, а кожен тип комплементарної клаузи у будь-якій мові, зокрема англійській, має відповідну референцію. Взаємодія цих двох семантичних параметрів і визначає тип клаузи комплементарності, що обирає певне дієслово, яке може приймати комплемент до свого оточення [15, 27]. На основі своєї потенційної функції як прямого об'єкта та в залежності від семантики дієслова головного речення субординативні *that/wh*-речення відносять до категорії наступних граматичних клаузальних типів [23, 1029–1048]:

1) декларативний тип: актуалізує непрямі ствердження дієслів волевиявлення *hope, intend, resolve, persuade, promise, warn*; непрямі директиви таких предикатів вольової інтенції, як *ask, beg, charge, appoint, require, command, instruct, order*;

2) інтерогативний тип: реалізує непрямі питання таких дієслів прояву вольового значення, як *ask, advise, choose, promise, instruct*.

Вибір комплементаризера також впливає на граматичний тип залежного речення. Так, сполучник *that* найчастіше вводить декларативний тип, тоді як корелят із *wh*-сполучником вказує на інтерогативну категорію речення.

(18)

*Petruchio: “Ay, and amid this hurly I **intend** That all is done in reverend care of her”.*

(Shakespeare, *The Taming of the Shrew*, iv, i, 206–207)

(19)

*Aaron: “and so must you **resolve**, That what you cannot as you would achieve, You must perforce accomplish as you may”.*

(Shakespeare, *Titus Andronicus*, ii, i, 106–108)

Приклади (18), (19) унаочнюють складнопідрядні речення із додатковими фінітними клаузами *all is done in reverend care of her* (18), *You must perforce accomplish as you may* (19) декларативного типу, які актуалізують непрямі ствердження дієслів вольової інтенції суб'єкта *intend* (18) та *resolve* (19) у функції прямого об'єкта та приєднуються до головного речення синдетичним зв'язком за допомогою комплементаризера *that*, що підсилює їхній статус заявної стверджувальної дії. Репрезентовані речення належать до моделі першого типу *SVOd(that-clause)* із двочленною аргументною структурою предиката, де додаткове речення виступає внутрішнім другим аргументом.

(20)
King Lear: "This act **persuades** me That this
remotion of the duke and her Is practice only".
(Shakespeare, *King Lear*, ii, iv, 114–115)

(21)
Vermandero: "'Tis too fair For one of his
alliance; and I **warn** you That this place no
more see you".
(Middleton, *The Changeling*, iv, ii, 35–36)

(22)
Captain: "Is it to be believed? I **promise** you,
my lord, then I begin to fear him myself".
(Middleton, *The Phoenix*, 126–127)

(23)
Easy: "I **promise** you, sir, I admire your
carriage, and begin to hold a more reverend
respect of you".
(Middleton, *Michaelmas Tearme*,
ii, i, 179–180)

(24)
Tailor: "I **promise** you 'tis a wire would draw
me from my work seven days a week".
(Middleton, *Michaelmas Tearme*,
iii, i, 10–11)

У прикладах (20), (24) дієслова непрямого ствердження *persuades*, *warn*, *promise* приймають до свого оточення у постпозиції непрямі об'єкти *me*, *you* та субординативні фінитні речення у функції прямих об'єктів. Граматична модель тричленної актантної структури SVOi(NP)Od(that-clause) підтверджує цю гіпотезу. Статус додаткового повного речення після непрямого прономінального об'єкту розглядається нами як синтаксичний елемент та як другий внутрішній аргумент дієслова головного речення. У репрезентованих структурах реченнєві контактні клаузи відносимо до декларативного типу.

(25)
"But he, his wonted pride Soon recollecting,
with high words, that bore Semblance
of worth, not substance, gendy raised Their
fainting courage, and dispelled their fears:
Then straight **commands** that, at the war-
like sound Of trumpets loud and clarions,
be upreared His mighty standard. That proud
honour claimed Azazel as his right, a Cherub
tall".
(J. Milton, *Paradise Lost*, book i)
[22,101]

(26)
Fenton: "Now, sir, Her mother, ever strong
against that match And firm for Doctor

Caius, **hath appointed** That he shall
likewise shuffle her away".
(Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*,
iv, vi, 26–29).

(27)
Volumnia: "My fortunes and my friends at stake
required I should do so in honour..."
(Shakespeare, *Coriolanus*, iii, ii, 63)

Речення (25), (27) із дієсловами директивами *commands*, *hath appointed*, *required* вводять субординативні речення декларативного класу синдетично із маркером комплементаризатором *that* (25), (26), так і асиндетично (27) без поєднувального елемента. Граматичний тип даних прикладів визначається як модель SVOd(that-clause) дво-членної аргументної структури із фінитними клаузами як прямим об'єктом.

(28)
"It shall be my task To render thee the Parthian
at dispose, **Choose** which thou wilt,
by conquest or by league".
(J. Milton, *Paradise Regained*,
book iii) [22, c. 393]

(29)
Antipholus of Ephesus: "My liege, I **am advised**
what I say"
(Shakespeare, *The Comedy of Errors*,
v, i, 214)

(30)
Alexander: "I **asked** him then what that one
cause might be".
(Middleton, *The Roaring Girl*, ii, 78)

(31)
Pandar: "Wife, take her in; **instruct** her what
she has to do".
(Shakespeare, *Pericles*, iv, ii, 59)

Дієслова волевиявлення *choose*, *advise* у прикладах (28), (29) обирають комплементацию із релятивними *wh*-корелятами *which*, *what*, що вводять непрямі питальні додаткові речення та визначають інтерогативний тип останніх із функціональним значенням прямого об'єкту та моделлю першого типу SVOd(wh-finite clause). Тоді як у реченнях (30), (31) матричні дієслова *asked*, *instruct* із направленістю своєї дії на адресата *him*, *her* обирають другим внутрішнім аргументом додаткові фінитні клаузи із релятивним сполучником *what*, що детермінує їх у функції комплементу та виокреслює приналежність останніх до другого граматичного типу моделі SVOi(NP)Od(wh-finite clause) зі статусом внутрішньої комплементної особово-дієслівної клаузи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, як свідчить фактичний матеріал нашого дослідження, у ранньонівоанглійській мові *that/wh*-сполучники як маркери субординативних фінітних речень матричних дієслів волевиявлення породжуються у функціональній проекції CP, яка утворює самостійну фразу комплементаризера для розширення функціонування лексичної проекції VP матричного дієслова. Базову позицію генерування декларативних та питальних комплементаризерів визначаємо у локації [Спец, CP] із наявними експліцитними та імпліцитними ознаками. В історії англійської мови ранньоніво-

англійського періоду засвідчуємо та визначаємо фінітні речення як внутрішні компленти дієслів вольового значення *wish, promise, ask, request, beg, bid, pray, command, order* тощо. Статус реченневих комплементів як компонентів складнопідрядних реченневих утворень детермінуємо як непрямі ствердження, директиви, питання декларативного або інтерогативного типів у функції прямого об'єкта та комплемента. Подальше дослідження репрезентованої проблеми вбачаємо у висвітленні категоріальних ознак мовленневих актів дієслів волевиявлення у складних конструкціях із субстантивними клаузами.

ДЖЕРЕЛА

1. Бойко Ю.П. Парадигма англійського гіпотаксису у синхронії та діахронії: монографія / Ю.П. Бойко. — Хмельницький: «Поліграфіст 2», — 2012. — 452 с.
2. Буніятова І.Р. Становлення складнопідрядного речення в давньогерманських мовах (IV–XIII ст.): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 / І.Р. Буніятова; Київ. нац. лінгв. ун-т. — К., 2004. — 32 с.
3. Буніятова І.Р. Становлення складнопідрядного речення в давньогерманських мовах (IV–XIII ст.) [Текст]: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 / Ізабелла Рафаїлівна Буніятова; Київський національний лінгвістичний ун-т. — К., 2004. — 406 арк.
4. Кибрик А.А. Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления / Под ред. А.А. Кибрика, И.М. Кобозевой и И.А. Секериной. — Изд. 2-е, испр. и доп. — М: Едиториал УРСС, 2002. — 480 с.
5. Клепикова Т.А. Категория сентенциальной комплементации в современном английском языке: монография. — СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2011. — 186 с.
6. Кхелілі О.І. Складнопідрядне речення з підрядним умови в середньоанглійській мові: структурний та функціональний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / О.І. Кхелілі; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, — К., 2017. — 20 с.
7. Кхелілі О.І. Складнопідрядне речення з підрядним умови в середньоанглійській мові: структурний та функціональний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Олеся Ігорівна Кхелілі. — Київ, 2017. — 211 с.
8. Мельник Ю.П. Поліпредикативне ціле: від формально-граматичної організації до семантичної моделі / Ю.П. Мельник // Наук. вісн. ЧНУ: зб. наук. пр. — Вип. 341. — Германська філологія. — Чернівці: Рута, 2011. — Вип. 532. — С. 63–78.
9. Образцова О.М. Обов'язковість компонентів синтаксичних структур предикації та комплементации для структури речення: семантичний та когнітивний аспекти / О.М. Образцова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: філологія: зб. наук. праць. — Одеса: Фенікс, 2010. — Вип. № 1. — С. 10–16.
10. Петрова Е.С. Сложное предложение в английском языке. Варианты формы, значения и употребления: учебное пособие / Е.С. Петрова. — М.: ГИС; СПб.: Философский факультет СПбГУ, 2002. — 136 с.
11. Ярцева В.Н. Развитие сложноподчиненного предложения в английском языке / В.Н. Ярцева. — Ленинград: Издание Ленинградского гос. ун-та, 1940. — 116 с.
12. Abbott E. A Shakespearian Grammar / Edwin Abbott. — London: Macmillan and Co., 1883. — 511 p.
13. Bunyatova I. Complex Complementation in Old English and Other Old Germanic Languages // Вісник Київського лінгвістичного університету. — Сер. Філологія. — 1999. — Т. 2, № 1. — С. 35–43.
14. Chomsky N. The Minimalist Program: 20th Anniversary Edition / Noam Chomsky. — Cambridge, Massachusetts London, England: The MIT Press, 2015. — 393 p.
15. Dixon R. Complementation: A Cross-Linguistic Typology / R. M. W. Dixon and Alexandra Y. Aikhenvald (eds.). — Oxford: Oxford University Press, 2006. — 288 p.
16. Doherty C. Clauses without “that”: the case for bare sentential complementation in English / Cathal Doherty. — Routledge. Taylor and Francis Group: London and New York, 2013. — 142 p.
17. Fanego T. Shakespeare's grammar / T. Fanego. In The Cambridge Guide to the Worlds of Shakespeare, Volume 1: Shakespeare's World 1500-1660. Editor: Bruce R. Smith. — Cambridge: Cambridge University Press. Chapter 26, 2016. — pp. 184–191.
18. Fischer O. The Syntax of Early English / Olga Fischer, Ans Van Kemenade, Willem Koopman, Wim Van Der Wurff. — Cambridge University Press, 2004. — 341 p.

19. Haegeman L., Gueron J. *English Grammar: a generative perspective* / Liliane Haegeman and Jacqueline Gueron. — Oxford UK and Cambridge USA: Blackwell Publishers Ltd., 1999. — 672 p.
20. Haegeman L. *Introduction to Government and Binding Theory. Second edition* / Liliane Haegeman. — Oxford UK and Cambridge USA: Blackwell Publishers Ltd., 1994. — 725 p.
21. Middleton T. *The Collected Works* / ed. by Gary Taylor, John Lavagnino, John Jowett. — Oxford, New York: Clarendon Press, 2007. — 2016 p.
22. Milton J. *The Complete Poems of John Milton. With Introduction and notes. Volume 4* / edited by Charles W. Eliot. The Harvard Classics. — New York: P. F. Collier and Son Corporation, 1909. — 459 p.
23. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. *A Comprehensive Grammar of the English Language* // Randolph Quirk, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik. London and New York: Longman Group Limited, 1985. — 1779 p.
24. Rowse A. *The Annotated Shakespeare: three volumes in one illustrated: the comedies, the histories, sonnets, and other poems, the tragedies and romances* / edited, with introductions, notes, a biography and bibliography by A.L. Rowse / Alfred Leslie Rowse. — New York : Greenwich House, 1988. — 2479 p.

REFERENCES

1. Boiko, Yu. P. (2012). *Paradyhma anhliiskoho hipotaksysu u synkhronii ta diakhronii: monohrafiia* [Paradigm of English Hypotaxis in Synchrony and Diachrony: a monograph]. Khmelnytskyi: «Poligrafist 2», 452 p.
2. Buniatova, I. R. (2004). *Stanovlennia skladnovidriadnogo rechennia v davniohermanskykh movakh (IV–XIII st.)* [Complex Sentence Formation in Old Germanic Languages (4–13 centuries)]. Extended abstract of Doctor's thesis. K., 32 p.
3. Buniatova, I. R. (2004). *Stanovlennia skladnovidriadnogo rechennia v davniohermanskykh movakh (IV–XIII st.)* [Complex Sentence Formation in Old Germanic Languages (4–13 centuries)]. Doctor's thesis. K., 406 p.
4. Kibrik, A. A. (2002). *Sovremennaia amerikanskaia lingvistika: Fundamentalnyie napravleniia* [Contemporary American linguistics: fundamental directions]. M: Editorial URSS, 480 p.
5. Klepikova, T. A. (2011). *Kategoriia sententsialnoi komplementatsii v sovremennom angliiskom yazyke* [The Category of Sentential Complementation in Modern English]. SPb.: Izd-vo RGPU im. A. I. Gertsena, 186 p.
6. Kkhelil, O. I. (2017). *Skladnovidriadne rechennia z pidriadnym umovy v serednioanhliiskii movi: strukturnyi ta funktsionalnyi aspekty* [Complex Sentence with Conditional Subordinate Clause in Middle English: Structure and Function]. Extended abstract of Candidate's thesis. K., 20 p.
7. Kkhelil, O. I. (2017). *Skladnovidriadne rechennia z pidriadnym umovy v serednioanhliiskii movi: strukturnyi ta funktsionalnyi aspekty* [Complex Sentence with Conditional Subordinate Clause in Middle English: Structure and Function]. Candidate's thesis. K., 211 p.
8. Melnyk, Yu. P. (2011). *Polipredykatyvne tsile: vid formalno-hramatychnoi orhanizatsii do semantychnoi modeli* [Polipredicative Sentence Unit: from the formal grammatical organization to the semantic model]. *Nauk. visn. ChNU: zb. nauk. pr., Vyp. 341, Chernivtsi: Ruta, Hermanska filolohiia, Vyp. 532, 63–78.*
9. Obraztsova, O. M. (2010). *Oboviazkovist komponentiv syntaksychnykh struktur predykatsii ta komplementatsii dlia struktury rechennia: semantychnyi ta kohnityvnyi aspekty* [Obligation of Predication and Complement Syntactic Structure Components for Sentence Structure: semantic and cognitive aspects]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnogo humanitarnoho universytetu. Seriia: Filolohiia: zb. nauk. prats. Odesa: Feniks, Vyp. 1, 10–16.*
10. Petrova, Ye. S. (2002). *Slozhnoie predlozheniie v angliiskom yazyke. Varianty formy, znacheniiia i upotrebleniia: Uchebnoie posobiie* [Complex Sentence in the English Language. Variants of form, meaning and usage]. M.: GIS; SPb.: Filosofskii fakultet SPbGU, 136 p.
11. Yartseva, V. N. (1940). *Razvitiie slozhnopodchinennogo predlozheniia v angliiskom yazyke* [The Development of a Complex Sentence in the English Language]. Leningrad: Izdaniie Leningradskogo gos. un-ta, 116 p.
12. Abbott, E. (1883). *A Shakespearian Grammar*. London: Macmillan and Co., 511 p.
13. Buniatova, I. (1999). *Complex Complementatation in Old English and Other Old Germanic Languages*. *Visnyk Kyivskoho lnhvistychnoho universytetu. Ser. Filolohiia, Vol. 2 (1), 35–43.*
14. Chomsky, N. (2015). *The Minimalist Program: 20th Anniversary Edition*. Cambridge, Massachusetts London, England: The MIT Press, 393 p.
15. Dixon, R. (2006). *Complementatation: A Cross-Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press, 288 p.
16. Doherty, C. (2013). *Clauses without “that”: the case for bare sentential complementation in English*. Routledge, Taylor and Francis Group: London and New York, 142 p.

17. Fanego, T. (2016). Shakespeare's Grammar. In *The Cambridge Guide to the Worlds of Shakespeare, Volume 1: Shakespeare's World 1500–1660*. Editor: Bruce R. Smith. Cambridge: Cambridge University Press, Chapter 26, pp. 184–191.
18. Fischer, O. (2004). *The Syntax of Early English*. Cambridge University Press, 341 p.
19. Haegeman, L., Gueron, J. (1999). *English Grammar: a generative perspective*. Oxford UK and Cambridge USA: Blackwell Publishers Ltd., 672 p.
20. Haegeman, L. (1994). *Introduction to Government and Binding Theory*. Second edition. Oxford UK and Cambridge USA: Blackwell Publishers Ltd., 725 p.
21. Middleton, T. (2007). *The Collected Works*. ed. by Gary Taylor, John Lavagnino, John Jowett. Oxford, New York: Clarendon Press, 2016 p.
22. Milton, J. (1909). *The Complete Poems of John Milton. With Introduction and notes. Volume 4*. Edited by Charles W. Eliot, *The Harvard Classics.*, New York: P. F. Collier and Son Corporation, 459 p.
23. Quirk, R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik, J. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London and New York: Longman Group Limited, 1779 p.
24. Rowse, A. (1988). *The Annotated Shakespeare: three volumes in one illustrated: the comedies, the histories, sonnets, and other poems, the tragedies and romances*. New York: Greenwich House, 2479 p.